

Frane Petrić o nebeskim utjecajima

ERNA BANIĆ-PAJNIĆ
Zagreb, Hrvatska / Zagreb, Croatia
ebanipajni@gmail.com

UDK 1(091)"13/15"

IPetrić, F.

113/119

Izvorni znanstveni članak /

Original scientific paper

Primljeno / Received: 3.10. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 22. 10. 2024.

[https://doi.org/10.52685/pihfb.50.2\(100\).1](https://doi.org/10.52685/pihfb.50.2(100).1)

Sažetak

U tekstu se propitaju Petrićevi stavovi o nebeskim utjecajima izloženi u radovima rane i zrele faze njegova djelovanja. Poredbena analiza nekolicine djela iz rane faze, u kojima on obrađuje uglavnom humanističke teme poput ljubavi, ljepote, pjesništva, povijesti itd. i djela iz zrele faze u kojoj piše svoje najznačajnije djelo, *Novu sveopću filozofiju*, pokazuje da se njegovi stavovi u vezi s navedenom temom u djelima iz tih dviju faza razlikuju. Namjera nam je u tekstu istražiti u čemu se te razlike sastoje.

U djelima iz rane faze, govoreći o utjecajima nebeskih tijela Petrić je fokusiran uglavnom na njihove učinke na ljudske duše. Pitanje tih utjecaja tu je usko vezano uz sudbinu duše, uz njeno »putovanje« unutar ontologijske hijerarhije, njeno »silazjenje« iz viših regija bića u tvarni svijet. Petrić pritom precizno određuje specifičnost djelovanja svakog planeta. Njegovi opisi specifičnog djelovanja planeta sadrže dosta astroloških elemenata. Djelovanje planeta usto je usko povezano s djelovanjem muza.

Analiza djela zrele faze, tj. njegove *Nove sveopće filozofije* pokazuje da se tu, s obzirom na to da se radi o sveobuhvatnom pogledu na sveukupnost (*universitas*), promatra položaj i uloga nebeskih tijela u sveukupnosti. Tu se propituje djelovanje nebeskih tijela unutar hijerarhije bića, ali bez osvrtnja na njihovo djelovanje na sudbine ljudskih duša.

No posve je jasno da su temelji Petrićeva raspravljanja o nebeskim utjecajima i u djelima rane i u onima zrele faze ontologijski.

Osobita se pozornost u tekstu posvećuje dvadeset i prvoj knjizi *Pancosmije* u kojoj Petrić razmatra pitanje čine li zvijezde nešto. Pritom on razmatra astrologiju/ astronomiju pod dvojakim vidom: kao vještinu proricanja budućeg i kao razmatranje djelovanja zvijezda u sveukupnosti. Napose se osvrće na kritiku prediktivne astrologije od strane nekih novoplatoničkih autora, prije svega, Plotina, Marsilia Ficina i Pica della Mirandole.

Premda odbacuje astrologiju kao vještinu proricanja, poput Plotina, Petrić ne isključuje mogućnost da bi se prema njihovu položaju moglo predviđati buduće s obzirom na novoplatonički stav o povezanosti svih dijelova svemira. Takvu djelatnost međutim smatra ispraznom. Zanimljivo je da pritom ni jednom riječju ne spominje svoje stavove o djelovanju planeta izložene u ranim radovima.

Bez obzira na kritički stav spram prediktivne astrologije, Petrić nipošto ne osporava utjecaje nebeskih tijela koja su po njemu božanska živa bića. Štoviše, on drži da svaki planet pa i zvijezda imaju, zahvaljujući sjemenju koje posreduju nižem svijetu, određena specifična djelovanja na tvarni svijet. No u *Novoj sveopćoj filozofiji*, točnije u *Pancosmiji* on ne ulazi u detalje u vezi s tim djelovanjima, već se zadržava na općim konstatacijama o nebeskim utjecajima.

Dakle, pišući o nebeskim utjecajima u djelu zrele faze, u *Novoj sveopćoj filozofiji*, on ne osporava ono što je o tim utjecajima tvrdio u djelima iz rane faze, samo im pristupa s posve drugačijeg polazišta i promatra ih iz jedne drugačije perspektive.

Gljučne riječi: Frane Petrić, nebeski utjecaji, astrologija, renesansna filozofija

I.

Petrić o nebeskim utjecajima u ranim radovima

Već u svojim ranijim radovima koji pripadaju onoj fazi njegova stvaranja u kojoj se bavi uglavnom humanističkim temama, Petrić se na mnogim mjestima bavi pitanjem nebeskih utjecaja na zemaljsku regiju. O tim će utjecajima govoriti i kasnije u zreloj fazi u kojoj nastaje njegovo glavno djelo *Nova sveopća filozofija*, premda drugačije nego u djelima iz rane faze. Dok u njegovim iskazima o toj temi u ranim radovima nalazimo natruhe astrološkog nauka, u nekim dijelovima *Nove sveopće filozofije*, točnije u dvadeset i drugoj knjizi *Pancosmije* on se pridružuje onim filozofima koji su kritizirali astrologiju. U tekstu ćemo pokušati poredbenom analizom njegovih stavova izloženih u djelima iz rane i kasne faze ustanoviti u čemu se te razlike u stavovima sastoje.

Kad govorimo o ranoj fazi njegova stvaralaštva, mislimo ponajprije na nekoliko značajnijih ranih djela koja nastaju otprilike do šezdesetih godina 16. stoljeća, a bave se, kako je već spomenuto, uglavnom humanističkim temama – govorništvom, pjesništvom, poviješću, ljubavlju i ljepotom. Kako nas ovdje zanimaju prvenstveno Petrićevi stavovi o nebeskim utjecajima, osvrnut ćemo se na njegove iskaze o toj temi izložene u nekima od tih djela iz rane faze.

U ranom djelu *Il Delfino overo del bacio* (*Delfino ili o poljupcu*) napisanom oko 1560.¹ Petrić se bavi omiljenom humanističko-renesansnom temom, temom

¹ Francesco Patrizi, *Il Delfino overo del Bacio* u *Francesco Patrizi da Cherso*, u: *Lettere ed opuscoli inediti*, Danilo Aguzzi Barbagli (ur.) (Firenze: Istituto nazionale di studi sul Rinasci-

ljubavi ili još točnije temom poljupca. Između ostalog prorađuje on u spisu pitanje izvorišta ljubavi.² Njegov je stav da se privlačnost koja prethodi ljubavi rađa u srcima ili iz sličnosti (*simiglianza*) ili iz ljepote koju voljeni ima u sebi ili iz obojega. Pritom on razlikuje sličnost duha (*animo*), unutarnju sličnost i sličnost tijela, vanjsku sličnost. Sličnost tijela ovisi o odnosu tjelesnih sokova (*humori*) i duhova (*spiriti*)³ koji čine i oživljuju ljudsko tijelo. Sličnost duha pak potječe od utisaka koje su dvije duše primile pri silasku s neba u tijela od jedne vladajuće planete.⁴

Petrić opisuje detaljno proces »spuštanja« duša u zemaljsku regiju odnosno u tijelo. U tom procesu one su izložene utjecaju planeta. Planeti djeluju kretanjem, svjetlošću, toplinom i utjecajima (*influssi*) pripadnim im svojstvima. Njihovi utjecaji proizlaze iz specifičnih svojstava svakog planeta koja se prenose primarno toplinom (*tepure*). Djelovanje planeta razlikuje se prema različitim gibanjima neba, prema različitim položajima koje planeti imaju jedni u odnosu na druge, prema različitim aspektima u kojima se međusobno nalaze. Svakako oni djeluju i međusobno jedni na druge, ali djeluju i na elemente. Petrića ti utjecaji zanimaju primarno u vezi sa sudbinom ljudskih duša, pa on pitanje tih utjecaja svagda povezuje s prikazom spuštanja duša iz viših razina postojanja u zemaljsku razinu.

Petrić zatim pobliže opisuje proces nastajanja ljudskih duša i njihova ulaženja u tijela.

Ljudske duše stvorene su od Boga da bi vladale zemaljskim tijelima. Bog stvoritelj pun je ideja svega stvorenog i odatle duša uzima razloge (*ragioni*) sviju stvari. Da bi se duša kao netjelesna mogla združiti s tjelesnim u čovjeku dobiva ona eteričko tjelešce (*ethereo corpicello*), koje su stari nazivali vozilom duše.⁵ Pri silasku duše iz nadnebeskog mjesta one primaju utiske svake

mento, 1975), pp. 133–164. Različiti autori koji pišu o tom Petrićevu djelu navode različite godine izdanja toga djela. Na temelju Petrićeva vlastita iskaza u *Discorso di M. Francesco Patritio u Le Rime di Messer Luca Contile*, Željka Metesi Deronjić zaključuje da je djelo objavljeno prije 1560. Usp. Željka Metesi Deronjić, *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2024), p. 125 i ista o dataciji toga djela: »Frane Petrić's Influence on Annibale Romei's Understanding of Beauty and Love«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 46/2(92) (2020), pp. 245–285.

² Poblježe o središnjoj temi spisa vidi: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić. Franciscus Patricius, Od škole mišljenja do slobode mišljenja* (Zagreb: Institut za filozofiju, 1997), pp. 267–268.

³ Francesco Patrizi, *Il Delfino overo del bacio*, pp. 145–146. U većine renesansnih filozofa, poglavito novoplatoničara, *spiritus* je neko finije tijelo, spona što povezuje duh/um i fizičko tijelo. Radi se zapravo o duhu/dahu što dolazi od lat. *spirare* – disati, a odgovara grčkom terminu *pneuma*.

⁴ Sve na p. 145 navedenog djela.

⁵ Patrizi, *Il Delfino overo del bacio*, p. 146

od planeta, no prije svega od onih koje su joj u »jakom aspektu«, a ponajviše od vladajućeg planeta čiji je utjecaj na nju dominantan. Prema Petriću upravo sličnost utjecaja vladajućih planeta čini da se između dviju duša rađa ljubav.

Tim se procesom »spuštanja« duše u tijelo može tumačiti i ljepota u zemaljskom svijetu. Naime naša duša, kako je rečeno, prima od Stvoritelja koji je pun svih ideja razloge (*ragioni*) svih ideja. U umu te su ideje lijepo na savršen način, a lijepo ostaju i u duši, ali na njoj primjeren način. Pomoću eteričkog tjelešca, koje Petrić naziva i nebeskim (*celeste*) duše se iz nadnebeskog mjesta spuštaju preko nebeske i elementalne regije u zemaljsko, tj. u maternice ljudi te oblikuju tvar najboljom mogućom formom koja odgovara razlogu ideje koju duša ima o ljudskom tijelu.

U djelu *Discorso della diversità de i furori poetici (Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova)* iz 1553.⁶ bavi se Petrić izvorima pjesničkog stvaranja. Pritom je naglasak na pojmovima *zanos*, *nadahnuća* i *ingegna* – snage duha.⁷ Petrić prije svega napominje kako nadahnuće, *zanos*, *bijes*⁸ pjesnika može biti i ljudski i božanski. Potom podsjeća na Platonovo razlikovanje četiriju oblika *zanos*. Raspravu o nadahnuću i pjesničkom *zanosu* smješta potom u širi kozmički okvir, podsjećajući kako tjelesni svemir biva pokretan od vječne razumske duše. Razumske duše pokreću i nebeske sfere ali i zemaljske elemente. Nadahnuće koje pjesniku dolazi iz viših sfera povezuje Petrić s utjecajem osam nebeskih tijela. Duše koje pokreću nebeska tijela zbog sklada što ga stvara to kretanje stari su smatrali muzama. Dakle, muze su zapravo duše planeta, a njihovi su pomoćnici demoni, po Petriću bića između uzvišenih tvari i nas: »Tih su osam duša koje pripadaju osmorim nebeskim tijelima, kao i onu koja pripada univerzumu, umni ljudi našega svijeta nazvali muzama, preuzevši to ime iz glazbe i

⁶ Francesco Patritio, *Discorso della diversità de' furori poetici* (In Venetia per G. Griffio, 1553). Prijevod: *Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova*, Sanja Roić (prev.), u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom ,umijeću. Izabrani tekstovi* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2007), pp. 57–78.

⁷ Postoje sporenja oko prijevoda tog termina. Ljerka Schiffler *ingegno* u navedenom djelu (*Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova*) ostavlja ponekad neprevedeno kao ingenij, a ponekad ga prevodi kao talent. Iz Petrićevih tekstova jasno proizlazi da se radi o sposobnosti duha da uči i pronalazi novo. Željka Metesi Deronjić u knjizi *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti* prevodi kao »snaga duha«, sposobnost spoznavanja ideja.

⁸ Veliki je problem vezan i uz prevođenje termina *furore*, latinski *furor*. Sanja Roić u knjizi *Frane Petrić o pjesničkom umijeću* prevodi *furor* uglavnom s bijes. Ljerka Schiffler u svojim radovima o Petrićevoj poetici Platonovu *mania* prevodi ponekad kao *zanos* ponekad kao pjesničko mahnanje, ponekad kao *zanosno ludilo*. Vidi: *Frane Petrić/Franciscus Patricius, Od škole mišljenja do slobode mišljenja*. Željka Metesi Deronjić u svojoj knjizi *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti* rabi ponekad *zanos*, ponekad *bijes*, ponekad *inspiracija* i *nadahnuće*. Ja sam sklona donekle uobičajenom prijevodu *zanos*, ali mi se i *nadahnuće* čini dobrim rješenjem.

iz najbliže skladnosti što prouzročiše nebesa pokretana navedenim dušama i onom sveopćom koja sve ostale ublažuje i njima vlada.«⁹

Svakom planetu on pritom pridružuje jednu od muza, tako Merkuru pridružuje Polihimniju,¹⁰ Marsu Klio, Suncu Melpomenu, Veneri Erato, Merkuru Euterpu, Mjesecu Taliju i Jupiteru Terpsihoru. Kaliopa označuje univerzalnu dušu svijeta. Petrić naglašava kako ne ulazi zanos, nadahnuće u sve duše, već u one koje su dobile *sjeme (seme)* i predodređene su da prime nadahnuće.¹¹ »Bijes također ne dospjeva u sve duše, nego samo u one koje zadobivaju sjeme i predodređenost da mogu primiti bijes. A to su samo one što ih je odjenula zvijezda zaštitnica pjesništva, a muze su ih prosvijetlile.«¹² Dakle, nadahnuće, zanos silazi samo u povlaštene duše.

I tu Petrić ponavlja priču o ljudskim dušama koje se iz umskog, inteligibilnog svijeta, prve božanske tvorevine u kojoj su ideje svih stvari, zaodjevene u najtanje tjelešce, spuštaju u zemaljski svijet. To tjelešce posjeduje zauvijek svojstvo koje je dobilo od duši najbliže zvijezde. Duša, međutim, spuštajući se kroz nebeske sfere prima utiske i od drugih nebeskih tijela.

»Zatim duša prelazi u elemente, prolazeći kroz planetarne sfere, pri čemu zadobiva stanovite osjećaje i dojmove svojstvene dotičnome nebeskom tijelu, koji su pak najprilagođeniji njezinu tjelešću <...>.«¹³

Petrić potom navodi kojim osobinama svaki pojedini planet obdaruje ljudske duše, ističući kako se u skladu s tim svojstvima usmjerava naš život.

Duša koja je pod utjecajem Saturna sklona je kontemplativnosti. Grci su prema Petriću taj planet povezivali s Kronosom. Jupiter je pak gospodar građanskog života, a Grci su ga povezivali sa Zeusom. Mars vlada maštom i porivima zbog kojih nastaju ratovi. Venera ljude potiče na ljubav, a Grci su je povezivali s boginjom Afroditom. Merkur je bog govorničkog dara i trgovine. Mjesec budi u ljudima želju za rađanjem. Tih je sedam stvari, po Petriću, ono najmoćnije u našem životu, a pod navedenih sedam stvari podrazumijevaju se i druga umijeća, poput slobodnih umijeća na primjer.

⁹ Frane Petrić, *Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova*, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*, p. 65.

¹⁰ Iz djela *L' amorosa filosofia* vidljivo je da je tu došlo do greške; Petrić ovdje Polihimniju povezuje s Merkurom, a ona je zapravo povezana sa Saturnom, kako je vidljivo na svim drugim mjestima na kojima o tome govori.

¹¹ Frane Petrić, »Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova«, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*, p. 65.

¹² Op. cit., p. 71.

¹³ Op. cit., p. 65.

On ističe zatim kako i pjesničko stvaranje ovisi o tim utjecajima viših sfera, pa će ovisno o dominantnom utjecaju duše biti sklone različitim oblicima pjesništva. Govoreći o utjecaju planeta, prelazi Petrić zatim na govor o utjecaju muza (»Razumijevajući da je duša pri svojem silaženju primila toliko svjetla od muza, ona će uvijek biti sklona pjesništvu, a ne nekoj drugoj djelatnosti«).¹⁴

Dva su načina prema Petriću na koje zanosi, nadahnuća ulaze u duše pjesnika: jedan je kad muze ili demoni izravno prenesu bijes, drugi preko pjesnika. Demone Petrić drži pomoćnicima muza. Oni su po njemu »polutani između uzvišenih materija i nas«. No da bi objasnio na koji način božanski bijes, nadahnuće silazi u ljudske duše, tumači Petrić ustroj hijerarhije bića.

Prema tom njegovu prikazu Bog je beskonačno svjetlo koje obujmljuje kugla – inteligibilni svijet u kojem su ideje svih svjetovnih stvari; to je prva božanska tvorevina iz koje se rađaju i ljudske duše. Te duše, čim nastanu, bivaju zaodjenute tanahnim tjelešcem. Ono prije svega prima svojstva one zvijezde koja je duši najbliža. To je njen vladajući planet. Duša zaodjenuta tim tjelešcem spušta se kroz planetne sfere i prima utiske i drugih planeta.

Pritom on planete povezuje s muzama koje čovjekovu dušu obdaruju određenim sposobnostima i talentima. Svakoj planeti pripadna je jedna muza, tako je uz Mjesec vezana muza Talijska, božica komedije. Uz Merkur, koji je povezan s govorništvom i uopće elokvencijom, vezana je Euterpa, zaštitnica glazbe, uz Veneru Erato, zaštitnica ljubavnog pjesništva. Uz Sunce, koje je simbol dobrote vezana je Melpomena, muza tragedije, uz Marsa, vladara mašte, žudnje, rata i smrti vezana je Klio, inače zaštitnica povijesti. Jupiter, bog aktivnog života, povezan je s Terpsihorom, božicom plesa, a Saturn, zadužen za učenost, povezan je s Polihimnijom, muzom sakralnog pjesništva. Iznad svih planeta i muza je Uranija, božica zvjezdanog neba. Univerzalna duša koja upravlja svemirom je Kaliopa, božica epskog pjesništva.¹⁵ Ona sadrži vrline svih ostalih muza.

Muze su duše planeta, a njihovi utjecaji očituju se primarno u sklonosti duša pjesništvu. No bez obzira na to što su povezane prije svega sa stvaralačkim zanosom, nadahnućem, utjecaj muza na dušu mnogo je značajniji. One naime »<...> ispunjavaju dušu svojim bijesom, a to ne znači drugo do uzdizanja do najviših promišljanja, ispunjavajući je mnogo višim oblicima razumijevanja no što je prikladno čovjeku <...>«. ¹⁶ No muze su primarno smatrane izvorom nadahnuća, zanosu, inspiracije, što Petrić izričito kaže u *Razgovoru o različitosti pjesničkih bjesova*.

¹⁴ Op. cit., p. 69.

¹⁵ Petrić, *Razgovor o različitosti pjesničkih bjesova*, p. 71.

¹⁶ Ibid.

Godine 1553. nastaje rano Petrićevo djelo *Lettura sopra il sonetto del Petrarca. 'La gola, e il sonno'* (Čitanje Petrarkina soneta 'Ždrijelo i san')¹⁷ objavljeno u Veneciji kod Giovannija Griffa. Radi se o Petrićevu komentaru Petrarkina soneta posvećenog jednom Petrarkinu prijatelju. Sonet se bavi moćima ljudske duše i pitanjem koju od njih treba njegovati. Pritom je važno spomenuti kako Petrić višekratno naglašava da je Petrarca bio platoničar te da je najveći dio svojih misli iznio na Platonov način. Za sam sonet koji komentira Petrić tvrdi da je zapravo filozofska rasprava koja se bavi ljudskim vrlinama i manama na poetski način, a pretpostavka joj je »duboka i tajnovita platonička filozofija«.

Govoreći o ljudskim vrlinama i manama, Petrarca se metaforički osvrće na djelovanje nebeskih tijela na sudbinu duše. Pritom Petrić razvija svoje tumačenje o tom djelovanju nebesa i ističe kako Petrarca ne tvrdi da ta tijela mogu učiniti nešto našoj bestjelesnoj duši, već »<...> da od početka naša duša dobiva stanovite dojmove od tih nebeskih duša koje njome vladaju i upravljaju njezinim ovozemaljskim životom, upravljajući sve njezine djelatnosti u skladu s načelom ranije navedenih dojmova <...>«.¹⁸

Dakle, tumačeći Petrarkine stihove, Petrić iznosi svoje viđenje utjecaja nebeskih tijela. Osnovna mu je teza da našom bestjelesnom dušom upravljaju utisci nebeskih duša koje njome vladaju.

On ističe kako Petrarca slijedi uvriježeno mišljenje platoničara da naše duše stvara prvotni um koji čini inteligibilni, umski svijet. Tek stvorene duše dobivaju eteričko tjelešće. Iz osmog neba one se oboružane tim tanahnim tijelom spuštaju među elemente i utjelovljuju se. Prema platoničkom nauku nebesa pokreću razumske duše i svaka od njih ljudskoj duši pri njenu silasku pridaje neka svojstva koja su joj navlastita. Petrić zatim navodi pojedine planete i njihove specifične utjecaje. Tako za Saturn navodi da dušama podaruje sklonost promišljanju, za Jupitera da podaruje sklonost aktivnom životu, za Mars da podaruje razumijevanje i maštovitost, za Veneru da daruje ljubav, za Sunce da daruje oštroumnost, za Mjesec sposobnost davanja novog života. Ti se utisci pojedinih planeta utiskuju u duše svjetlošću i određuju naše živote »ovdje dolje«. Duše naročito određuje vladajući planet. Prema većini drevnih teologa, ističe Petrić, duše planeta bile su povezane s muzama čiji je vođa Apolon. Osam nebeskih sfera povezano je s osam muza, a devetom sferom vlada Kaliopa.

Tako je Petrić u ovome kratkome djelcu istumačio Petrarku u skladu sa svojim vlastitim uvjerenjem o djelovanju i utjecaju neba.

¹⁷ Prijevod Sanje Roić, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*, pp. 5–30.

¹⁸ Op. cit., p. 18.

I u djelu *Le rime di Luca Contile (Rime Luce Contilea)* nastalom 1560.¹⁹ govori Petrić o nebeskim utjecajima na ljudsku dušu. Djelo se sastoji od više dijelova. Osim pedeset soneta Luce Contilea posvećenih Giovanni d' Aragon, u njemu su objavljeni prilozi Frane Petrića i Antonia Borghesija. U dijelu spisa naslovljenom s *Discorso di M. Francesco Patritio* Petrić iznosi svoje stavove o ljubavnoj poeziji uspoređujući onu Grka, Latina i Talijana, a u dijelu *Argomenti* komentira Contileove sonete. I ovdje međutim Petrić ponavlja priču o sudbini duše, povezujući je s nebeskim utjecajima, iznoseći ujedno i priču o stvaranju duša. Tako su po njemu sve stvari stvorene od Boga i svaka od svoga tvorca zadržava svojstva prema svojim mogućnostima. Ono što Bog prije svega udjeljuje stvorenjima je zraka beskonačne i nepojmljive svjetlosti, koja, spuštajući se preko prvog stvorenog, silazi u dušu svijeta i u njene družice. Odavde silazi u prirodu, u tvar i u tijela. Ta božanska svjetlost koja se posvuda razlijeva je ono što čini ljepotu.

Zanimljiv je, s obzirom na našu temu, dio djela *Le Rime... (Argomenti)* u kojem Petrić donosi analizu dvadeset i osmog soneta koji za temu ima ljepotu. Radi se o komentaru soneta u kojemu autor govori o tri počela stvari – Bogu, počelu svih ostalih počela, koji ponajprije gleda sebe sama i ugledajući vlastitu ljepotu ljubi sebe kao u krugu. Duhovi/umovi (*le menti*), zagledajući se u sebe, krećući se pritom kružno, vraćaju se k Bogu (*in circuito*) da bi se ogledali u Bogu. Nebo je drugo počelo, počelo svih kretanja, koje pokreće sebe sama, točnije pokreće ga njegova duša. Prateći prvo kružno kretanje, ono se uvijek vraća na početak svoga kretanja. Treće počelo su elementi, počela rađanja u ovom našem svijetu. I oni se kružno vraćaju, razrješujući se i rastvarajući se, u svoj izvor, prvo počelo.²⁰

Govoreći o ljudskom govorenju, Petrić ga uspoređuje s Božjim stvaranjem. Po njemu Bog, najjednostavnija jednota, proizvodi u svom duhu sina koji je bit svijui ideja (*essenza delle idee*), da bi potom sličnosti tih ideja stvorio u duši svijeta i u tjelesnoj tvari. A priroda kretanjima, svjetlima, toplinom i nebeskim utjecajima (*influssi celesti*) čini da se svakodneвно rađaju *sjemena* sokova, velike mase metala, drveća i životinja.²¹

¹⁹ Puni je naslov djela je *Le Rime di Messer Luca Contile divise in tre parti con discorsi et argomenti di M. Francesco Patritio, et M. Antonio Borghesi* (In Venetia appresso Francesco Sansovino et compagni, 1560).

²⁰ Petrić, *Le Rime di Messer Luca Contile divise in tre parti con discorsi et argomenti di M. Francesco Patritio, et M. Antonio Borghesi, Argomenti*, p. 33

²¹ *Ibid.*, p. 23

I u svom djelu *Della historia dieci dialoghi (Deset dijaloga o povijesti)*²² iz 1560. godine govori Petrić o utjecajima nebeskih tijela. Štoviše, u trećem dijalogu²³ izričito kaže kako svim zbivanjima u »zemaljskoj dolini upravljaju svojim tajnim sredstvima nebesa i više sile«. ²⁴

Petrić potom pobliže određuje kako pojedinim dijelovima Zemlje upravljaju određeni dijelovi neba. Uzrok nebeskih kretanja su zapravo ideje, spoznajni oblici prvotnog (inteligibilnog) svijeta, u kojem se sve nalazi na idealan način. Kretanja planeta oponašaju Božje misli.

I u tom djelu ističe kako nebo na Zemlji djeluje svojim pomagalima, a to su kretanje, svjetlo, toplina i utjecaji (*influssi*).²⁵

Jedno od značajnijih Petrićevih djela iz ranijeg razdoblja je svakako *L'amorosa filosofia (Ljubavna filozofija)* iz 1577. koja se, kako i sam naslov kaže, bavi ljubavnom tematikom.²⁶

To je djelo Petrić posvetio Tarkviniji Molza. Napisano je u četiri dijaloga u kojima Petrić u formi dijaloga raspravlja o različitim aspektima ljubavi, s tim da je okosnica opisivanje same Tarkvinije Molza. Djelo je ostalo nedovršeno. Ovdje nas prije svega zanima kako u tom djelu Petrić govori o nebeskim utjecajima.

Petrić ponajprije pri opisu Tarkvinijine ljepote i njenih vrлина priziva muze i to onim redom kojim su ih poredali platoničari, povezujući ih s nebeskim sferama i planetima. Za djelo *L'Amorosa filosofia* ključno je to da Petrić o svojstvima muza i nebeskih tijela govori isključivo u vezi s osobom same Tarkvinije. Opisujući njene vrline, on ih povezuje s utjecajima pojedinog planeta, s tim da su i opet s planetima povezane muze svaka sa svojim specifičnim svojstvima i načinom djelovanja. Pritom ističe kako postoji sklad (*conformità*) između svojstava planeta i svojstava muza kojima ove obdaruju ljudske duše pri njihovu silasku kroz nebeske sfere u materijalni svijet.

Sferi Mjeseca, koji se tradicionalno povezuje s rađanjem, bujanjem, rastom, vodama i zelenilom pridružuje Petrić muzu Taliju, koja slično kao i Mjesec

²² Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, Krešimir Čvrlić (prev.) (Čakavski sabor: Pula – Rijeka, 1980).

²³ *Ibid.*, p. 103.

²⁴ *Op. cit.*, p. 103: »No, sinko moj, nijedan od spomenutih uzroka ne donosi sa sobom opći zator, a da nije pokrenut s nebesa svjetilima i utjecajem zvijezda. To je zato jer je sveta istina da svim zbivanjima u zemaljskoj dolini upravljaju svojim tajnim sredstvima nebesa, a i više sile«.

²⁵ *Ibid.*, p. 193.

²⁶ Francesco Patrizi, *L'amorosa filosofia*, John Charles Nelson (ur.) (Firenze: Felice le Monnier, 1963).

predstavlja bujanje biljaka, osnaživanje životne snage životinja i ljudi. Sve je to oprimgjereno na detaljno opisanim svojstvima Tarkvinije Molza.²⁷

Slijedi sfera Merkura, zaduženog za ljepotu duha i oštrinu uma. Njemu je pridružena muza Euterpa. Petrić precizno navodi svojstva pridana Merкуру u grčkoj mitologiji (glasnik bogova, bog elokvencije itd., bog koji obdaruje hitrošću uma/duha označenu krilima koja mu se pridaju u svim likovnim prikazima). Utjecaj Merkura zaslužen je za to da se neka osoba uspijeva uzdići do spoznaje Boga, napuštajući tjelesne, svjetovne strasti koje nas u materijalnom svijetu neprestano muče. Taj se utjecaj Merkura na najbolji mogući način manifestira u Tarkviniji, tvrdi Petrić. Govoreći o utjecajima Merkura, zaziva muzu Euterpu koja mu je pridružena, da ga inspirira božanskim duhom kako bi mogao govoriti o božanskom duhu/umu božanske Tarkvinije (*dello ingegno divino della divina Tarquinia*).²⁸

Na trećem nebu stoluje Venera, »majka sviju ljepota«. Petrić moli muzu Erato, povezanu s Venerom, da ga ispuni svetim zanosom kako bi mogao na dostojan način opisati Tarkvinijinu ljepotu. On zaziva: »A Ti, sveta Erato udahni u mene svoj duh, kojim običavaš opisivati ljubavi sretnih i nesretnih ljubavnika«. ²⁹

Slijede Mars, s pridruženom mu muzom Klio, Jupiter na šestoj sferi s pridruženom Terpsihorom te Saturn na sedmoj sferi s pridruženom Polihimnijom.

Zanimljivo je da Petrić s Marsom, tradicionalno smatranim bogom rata, povezuje Klio, tradicionalno držanom za muzu povijesti. Za nju tvrdi da ima obilježja »svog boga«, da ima oči pune srdžbe i bijesa (*furore*). Nju Petrić moli da mu pomogne, odloživši svoja ratna znamenja (*insignia*) kojima običava opisivati djela miljenika svoga »druga i boga brata«. Petrić ističe kako Mars Tarkviniji pri rođenju nije htio dati nijedno od svojih obilježja, čime se suprotstavio poretku sudbine.

Osmim nebom, nebom fiksnih zvijezda, prema Petriću upravlja Uranija koja je zadužena za upravljanje svim nebeskim gibanjima i održavanjem nebeskog sklada. Od Uranije potječe glazba, harmonija sfera, od koje čovjek čuje tek slabašni eho. Za tu muziku sfera zaslužne su upravo muze koje neki nazivaju i sirenama. Nebeskim svodom (*firmamento*) koji je iznad svih nebesa (*sopra tutti i cieli*) upravljaju tri božice, Uranijine družice. To su ustvari tri Gracije – Aglaja, Eufrosina i Taliya. Tu je ujedno izvor sve svjetovne ljepote i svega

²⁷ Ibid., p. 21

²⁸ Op. cit., p. 22.

²⁹ Op. cit., p. 25.

dobra. Odande po Petriću dolaze život, duh (*spirito*), svjetlo i sva raznolikost bezbrojnih oblika što ih nalazimo u »donjem« svijetu. Prema Petriću ponad firmamenta, svoda je područje u kojem borave nadnebeski bogovi koji svemu daju biti (*essere*) i život. U tom nadnebeskom području (*sopra tutti i cieli*) nema ni mjesta ni vremena, ni promjene. Ondje vlada vječnost.

Svaki je planet zadužen za određena područja znanja, tako Saturn za filozofiju, matematiku i retoriku, Jupiter za logiku, moral i fiziku, Sunce za muziku, astrologiju i aritmetiku, Merkur za dijalektiku, poetiku i govorništvo.³⁰

I muze su, prema Petriću, zadužene za mnoga područja života na zemlji. One su i donositeljice novih spoznaja. One nadahnjuju ljudske duše na nove spoznaje. U zadnjem dijelu dijaloga navodi Petrić i neka duševna svojstva za koja su bile zadužene muze. Tako Taliji pripisuje djelovanje na naš požudni dio i povezuje je s onim dijelom našeg života koji je posvećen pjevanju, plesu, igri, užicima. Polihimnija je povezana sa sjećanjem, Kaliopa s politikom, Euterpa je povezana s kontemplacijom prirodnih stvari. Klio je povezana sa slavom. Užicima očiju i ušiju upravljaju Terpsihora i Melpomena. Iz svega je vidljivo da Petrić znatno proširuje područje djelovanja muza, odstupajući pritom od tradicionalno im pridanih utjecaja.

Zaključak o Petrićevim stavovima u vezi s utjecajima nebeskih tijela na ljudske duše u ranim radovima

Osnovni je stav Petrićev o odnosu zemaljske i nebeske regije izložen u radovima rane faze da svim stvarima ovog našeg svijeta upravlja gornji svijet. Na nekoliko se mjesta u tim svojim djelima, ali i kasnije u *Novoj sveopćoj filozofiji* poziva na Aristotelov stav iz djela *Meteorologica* da sve zemaljsko svoj uzrok ima u gornjem svijetu. Taj kozmologijski stav najuže je povezan i zapravo ima svoje temelje u Petrićevoj ontologiji koju će u potpunosti izložiti tek u svom djelu iz zrelog razdoblja u *Novoj sveopćoj filozofiji*. Svaki opis utjecaja nebeskih tijela na duše sadrži stoga sažeti prikaz ustroja hijerarhije bića u okviru koje se ti utjecaji zbivaju.

Tako je pitanje utjecaja nebeskih sfera na zemaljsku regiju u svim gore izloženim prikazima najuže vezano uz pitanje *sudbine duše*, točnije uz pitanje putovanja duše, njena »spuštanja« iz viših u niže regije bića. U svim gore iznijetim prikazima to putovanje prikazano je uglavnom na sljedeći način: duše se, stvorene od Boga, iz prvotnog svijeta, egzemplarnog svijeta, svijeta ideja, iz

³⁰ Ibid., p. 72.

područja koje je ponad nebeskih sfera, obdarene eteričkim tjelešcem spuštaju u materijalni svijet, prolazeći pritom kroz nebeske sfere. Pri rođenju duše dobivaju eteričko tjelešće zahvaljujući kojemu od svake planete i pripadne mu muze dobivaju određena svojstva, zapravo darove. Pritom je ključna uloga zvijezde koja je duši najbliža u trenutku rođenja. Zahvaljujući tom tjelešcu ti utjecaji pri utjelovljenju duše ulaze u duh (*spirito*) i njime u krv i u sve dijelove tijela.

Dakle sve sposobnosti koje će duša razviti tijekom života na Zemlji potječu od utjecaja – utisaka nebeskih tijela koje prima prilikom silaska u tijelo iz nad-nebeske regije. Taj će stav o silasku duše kroz nebeske sfere Petrić uz neznatna odstupanja ili nadopune ponoviti u gotovo svim svojim djelima rane faze.

Astrologija

Stav prema kojem sve što se dešava u zemaljskom svijetu ima svoje uzroke u višem svijetu Petrić je sigurno mogao preuzeti od najznačajnijih grčkih filozofa Platona i poglavito Aristotela. Ali ono što od njih nipošto nije preuzeo jest nauk prema kojem pojedini planeti obdaruju duše posve određenim svojstvima. U tome sasvim sigurno nalazimo elemente astrologijskog nauka. Prema tom nauku svaki planet posjeduje određena svojstva za nj karakteristična, kojima na neki način obilježava dušu pri njenu silasku u tvarni svijet, s tim da za svaku dušu postoji njen »vladajući« planet koji joj utiskuje dominantna svojstva.

Štoviše, Petrić od astrologije preuzima i stav prema kojem se djelovanje planeta razlikuje prema različitim položajima koje planeti imaju jedni u odnosu na druge te prema različitim aspektima u kojima se međusobno nalaze.

Prvo pitanje koje se postavlja nakon ove konstatacije jest pitanje što je mogao biti izvor ovih njegovih astrologijskih zaključaka o utjecaju nebeskih tijela.

Prema Ljerki Schiffler³¹ u tim svojim astrologijskim stavovima Petrić je slijedio prije svega Palingenia Stellata (ca. 1500. – 1551.; pravo ime bilo mu je Pier Angelo Manzolli), autora u Petrićevo vrijeme vrlo popularnog djela *Zodiacus vitae* koje se koristilo kao udžbenik u nastavi. Djelo donosi prvenstveno određenja pojedinih znakova zodijaka i pisano je u duhu platoničke tradicije s dosta elemenata okultnog.³²

³¹ Vidi: Schiffler, *Frane Petrić/Franciscus Patricius. Od škole mišljenja do slobode mišljenja*, p. 250.

³² Djelo napisano u latinskim heksametrima objavljeno prvi put u Baselu 1537., posvećeno Ercoleu II d'Este, vojvodi Ferrare, doživjelo je mnogobrojna izdanja i prijevode na europske jezike. Ipak je, nakon Stellanove smrti dospjelo na Indeks zabranjenih knjiga.

No puno je vjerojatnije da je taj nauk Petrić preuzeo iz *Hermetičkih spisa* koje je preveo i objavio u »Dodatku« *Nove sveopće filozofije*,³³ točnije iz jednog od hermetičkih dijaloga pod naslovom *Poimander*.³⁴

U tom hermetičkom traktatu učenik Hermes razgovara s Umom (*Nous*), umom Onog izvornog (*tes authentias*) i kaže mu kako želi spoznati ono što jest i spoznati Boga. U viziji koja uslijedi on dobiva uvid (viziju) u postanak svijeta. Između ostalog tu se kaže kako kozmički Um, Um onog Izvornog (*tes authentias*), stvara drugi um, demijurga, boga vatre i duha. Ovaj oblikuje sedam vladara koji svojim krugovima obujmljuju osjetilni svijet, a vladavinu tih vladara ljudi zovu Usudom (*heimarmene*).

Um, otac svega, stvara čovjeka sebi ravna kojega ljubi kao svoje dijete. Čovjek, međutim, poželi stvarati poput oca i ulazi u demijurgičku sferu gdje mu biva dana sva moć. Naime, vladari sfera se zaljubljuju u njega i svaki od njih mu podaruje moći kojima on upravlja. Tako čovjek nosi u sebi moći sedmorice vladara sastavljenih od vatre i duha/daha (*pneuma*). Nakon smrti i rastvaranja smrtnog tijela ljudska se duša uzdiže kroz nebeske sfere i svakoj planeti vraća jednu od moći koje mu je dala dok se »spuštala« u zemaljsko tijelo, no ovaj put ona ostavlja negativni aspekt te moći. Tako u prvoj sferi gubi moć rasta i bujanja, u drugoj zlobu, u trećoj iluziju i želje itd. Kad se uzdigne iznad osme sfere stječe nove moći i rada se u Bogu. Upravo taj specifičan moment spuštanja i vraćanja duša kroz planetne sfere i zadobijanje, odnosno otpuštanje određenih svojstava od planeta Petrić je mogao preuzeti iz *Poimandra*, kojega je preveo i komentirao u spomenutom »Dodatku« *Nove sveopće filozofije*.

U nekima od gore navedenih prikaza Petrić izričito navodi neka od duševnih svojstava vezana uz određeni planet, tako na primjer u *L'Amorosa filosofia* navodi kako je Mjesec povezan s bujanjem i rastom, Merkur s oštrinom duha,

³³ Objavljeno kao Franciscus Patricius, *Mystica Aegyptorum et Chaldaeorum a Platone voce tradita, ab Aristotele excerpta et conscripta philosophia, Ingens Thesaurus divinae Sapientiae* (Ferrariae ex typographia Benedicti Mammarelli, 1591) kao dodatak *Nove sveopće filozofije*.

³⁴ U većini renesansnih izdanja *Hermetičkih spisa*, pa tako i u onom što ga je objavio Marsilio Ficino 1471., *Poimander* je objavljen kao prvi traktat. U Petrićevu izdanju prijevoda *Hermetičkih spisa* u »Dodatku« *Nove sveopće filozofije*, *Poimander* je objavljen kao drugi od dvadeset traktata. Usp. Erna Banić-Pajnić, »Uloga Hermesu Trismegistu i Zoroastru pripisanih spisa u formiranju Petrićeve interpretacije Aristotelove filozofije u drugom svesku Peripatetičkih rasprava«, u: Franciscus Patricius, *Discussionum peripateticarum tomus secundus, I-IV* / Frane Petrić, *Peripatetičke rasprave, svezak drugi, I-IV*, Erna Banić-Pajnić, Luka Boršić, Mihaela Girardi-Karšulin (ur.) (Zagreb: Institut za filozofiju, 2013). Tog je mišljenja i Željka Metesi Deronjić. Vidi: *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti*.

spoznavanjem, rječitosti, Venera sa svim oblicima doživljavanja ljepote itd. To su uglavnom osobine tradicionalno pridavane planetima što je postalo sastavnim dijelom opće kulture i to još uvijek ne bi trebalo smatrati astrologijskim momentom u Petrićevu tumačenju. No to ne važi i za stav da planeti svojim utjecajima na neki način određuju sudbinu ljudske duše na Zemlji.

Planeti i muze

Jedno od ključnih pitanja vezanih uz utjecaje nebeskih sfera pitanje je Petrićevih *motiva* povezivanja planeta i muza.

Gdje god Petrić spominje vezu planeta i muza, te su veze i kvalifikacije koje planetima i muzama pripisuje iste. Tako Mjesecu svagda pridružuje muzu Taliju, Merkuru Euterpu, Veneri Erato, Suncu Melpomenu, Marsu Klío, Jupiteru Terpsihoru, Saturnu Polihimniju.

Zanimljivo je da se to povezivanje utjecaja planeta i muza ponavlja u više njegovih ranih djela koja se *tematski* međusobno razlikuju (interpretacija Petarkina soneta, komentari stihova Luce Contilea, ljubav i ljepota u *L'Amorosa filosofia*), dakle to povezivanje nije povezano isključivo s tematiziranjem pjesništva. Najopširnije o svojstvima planeta i muza govori Petrić u *L'Amorosa filosofia*.

Što se tiče planeta, Petrić uglavnom ne odstupa od planetima tradicionalno pripisanih područja djelovanja. No za njegovu interpretaciju značenja djelovanja muza odredbeno je da on znatno *proširuje popis* područja za koja su muze tradicionalno bile zadužene.

Petrić naravno vrlo dobro iz antičke, napose platoničke predaje, poznaje muzama tradicionalno pripisivane vještine i umijeća, vezane uz rodove pjesništva. Tradicionalno je Kaliopa predstavljala božicu epskog pjesništva, Uranija božicu astronomije i astrologije, Polihimnija božicu svetog pjesništva, Terpsihora zbornog plesa i pjevanja, Klío je bila povezivana s poviješću, Melpomena s tragedijom, Erato s ljubavnom poezijom, Talija s komedijom.

U početku su muze doista bile primarno povezivane s pjesništvom. Međutim, pjesničko stvaralaštvo već je u antici bilo povezivano s glazbom, a muze su opet bile povezivane s harmonijom, održavanjem sklada. Kasnije ih se veže i uz sedam slobodnih umijeća.

Jasno je da je temeljna inspiracija u Petrića vezana uz muze platonička. Govoreći o muzama, on se često osvrće na Platonove dijaloge, napose *Ijona*, *Gozbu* i *Fedra*. No muze u Platona i kasnijih filozofa te orijentacije vezane su primarno uz glazbu i sve moguće oblike pjesništva. Ono što se u toj tradiciji primarno veže uz muze i njihovo djelovanje na ljude jest nadahnuće, zanos. U

Platona, međutim, nema ni govora o tome da bi muze bile povezane s utjecajem planeta i njihovim svojstvima.

Iz svih navedenih tekstova proizlazi da su muze prema Petriću nebeske inteligencije³⁵ koje su prije svega zaslužne za stvaranje harmonije koja proizlazi iz kretanja nebeskih sfera. Petrić ih smatra božicama. Muze su duše planeta. One su prema Petriću gospodarice planeta, ali prije svega one su zaštitnice raznih umijeća kojima inspiriraju ljude, poglavito pjesnike. U *L'Amorosa filosofia* on izričito tvrdi kako muze upravljaju ovim našim svijetom. Premda su primarno povezane sa zanosom, nadahnućem i pjesničkim ludilom (mahnitanjem), to su *razumne* duše koje djeluju u skladu s kozmičkim umom.³⁶

Pritom valja istaknuti njegovo naglašavanje značenja muza utoliko što one nadahnjujući duše, uzdižu ove do »najviših promišljanja, ispunjavajući ih višim oblicima razumijevanja«. Ipak, u *Razgovoru o pjesničkim bjesovima* izričito kaže kako nadahnuće dolazi *jedino* od muza.

S tim u vezi postavlja se prije svega pitanje kako Petrić vidi odnos osobina pridvanih planetima s onima što su odredbene za muze. Petrić ih očito razlikuje jer navodi zasebno svojstva planeta i svojstva muza. Istovremeno iz nekih tekstova (*L'Amorosa filosofia* npr.) vidljivo je da on paralelno navodi svojstva planeta i svojstva muza kao da oni djeluju paralelno.

Štoviše, za Petrića je odredbeno da se on jako *trudi* uskladiti svojstva planeta i pripadnih im muza, pritom znatno proširujući tradicionalno prihvaćena određenja muza.

Tako na primjer, u prvom dijalogu *L'Amorosa filosofia* jedan od sudionika u dijalogu (H. Grilenzone) ističući kako je Herodot dao imena muza povijesnim knjigama, opisuje Tarkvinijine kvalitete slijedeći poredak muza. Počinje s Mjesecom kojemu je pridružena Talija i naglašava kako su njihova djelovanja usklađena (*in conformità*). »Kako Mjesec pokrećući vlagu djeluje svojim zrakama na zemlji, u zraku i vodi uzrokujući rađanje i klijanje i ozelenjivanje stvari, tako i Talijino ime predstavlja rađanje, klijanje i ozelenjivanje biljaka te okrijepu životinja i ljudi«, Euterpi pripisuje oštroumnost i moć kontemplacije, Melpomeni upravljanje ugodama koje nastaju zahvaljujući osjetilu sluha, Polihimniji pripisuje utjecaj na sposobnost pamćenja itd.

³⁵ Zanimljivo je da ih kao takve ne dovodi u vezu s Aristotelovim odvojenim supstancijama (*substantiae separatae*) kao pokretačima sfera.

³⁶ Kad Petrić govori o muzama kao razumnim dušama, postavlja se pitanje iracionalnog momenta vezanog sa zanosom, nadahnućem kojega Platon toliko naglašava (napose u *Ijonu*). U tome se Petrić očito razilazi s Platonom. No onda ostaje otvoreno pitanje *differentiae specifica* djelovanja muza.

Ovo povezivanje pojedinih planeta s njima pripisanim odlikama s muzama koje su zaštitnice određenih područja ljudskog stvaralaštva i koje ljude obdaruju određenim vrlinama i sposobnostima iziskivalo bi detaljniju analizu u koju ovdje ne možemo ulaziti jer to ne predstavlja glavni predmet našeg istraživanja. Bilo bi zanimljivo istražiti motive Petrićeva povezivanja određenog planeta s određenom muzom ili točnije, njegovo *tumačenje* dovođenja u vezu tradicionalno pridanih svojstava planeta i muza. Zanimljivo bi tako bilo istražiti kako sam Petrić tumači vezu Sunca, izvora svega dobrog s Melpomenom, božicom tragedije, ili vezu Klío, koja je tradicionalno smatrana zaštitnicom povijesti s Marsom, koji je tradicionalno slovio za boga rata, ili kako tumači povezivanje Merkura, boga elokvencije i trgovine, s Euterpom, zaštitnicom glazbe i ditiramba, ili Jupitera, boga aktivnog života s Terpsihorom, božicom plesa. No Petrić se ne upušta u precizniju analizu tih odnosa.

Na temelju svega rečenog, očito je da, kad se u Petrićevim ranim djelima govori o nebeskim utjecajima, imamo *dva niza utjecaja* – onaj planeta i onaj muza.

Petrićevo insistiranje na povezanosti djelovanja planeta i muza objašnjivo je prije svega kontekstom u kojem piše o nebeskim utjecajima. U svojim ranim radovima on, kako je rečeno prorađuje uglavnom humanističke teme, poput ljubavi, ljepote, no prije svega pjesništva. Pritom su mu muze trebale prije svega kao božice inspiracije, izvori zanos, s obzirom na to da su jedino one izvori nadahnuća.

Još jedan mogući odgovor na pitanje o Petrićevu insistiranju na povezanosti muza s planetima mogao bi se možda pronaći u Petrićevu poimanju pjesničkog, ali onda i umjetničkog stvaranja uopće. Po njemu, naime, za umjetničko stvaranje, pa dakle i za pjesničko stvaranje nije dovoljno samo nadahnuće bogova i muza, već je potreban i *ingegno*, obrazovani duh. Tek nadahnuće i razumijevanje zajedno daju rezultat u realizaciji umjetničkog djela. Pri određenju stvaralačkog čina Petrić svagda insistira na neophodnoj povezanosti filozofskog i pjesničkog stvaranja. Prema Petriću, do istine vode dva puta – spoznaja i nadahnuće. I u stvaralaštvu se neprestano nužno prožimaju *ingegno* i *furor*. Muze su bile upravo onaj čimbenik u određenju duša koji je odgovoran prvenstveno, premda ne i isključivo, za zanos, nadahnuće. Bez obzira na to, iz određenja pripisanih muzama jasno je da Petrić insistira na širem određenju njihova djelovanja, utoliko što su one božice raznih umijeća, vještina, znanosti i napose inovacija.

Dakle, pri pojašnjenju oblikovanja duše, prilikom njena »silaska« kroz nebeske sfere u tvarni svijet, bilo je neophodno, uz svojstva koja podaruju planeti, uvažiti i utjecaje koji potječu od muza tradicionalno smatranih božica nadahnuća.

II.

Petrić o nebeskim utjecajima u Nova de universis philosophia

Da bi se u potpunosti razumjelo što Petrić o utjecajima neba govori u njegovu najznačajnijem djelu koje nastaje u njegovoj zreloj fazi, u *Novoj sveopćoj filozofiji* (1591., 1593.),³⁷ neophodno je izložiti ukratko prvi dio njegove *Pancosmije* (četvrti dio *Nove sveopće filozofije*), u kojoj, kako joj sam naslov kaže, izlaže svoje viđenje kozmosa i nastanka sviju stvari u svijetu, no i one dijelove *Panarchije* u kojima izlaže o počelima sveukupnosti (*universitas*). Pritom se valja podsjetiti na to da Petrić svoju kozmologiju temelji na ontologiji izloženoj u trećoj knjizi *Nove sveopće filozofije*, u *Panarchiji*. U tom dijelu *Nove sveopće filozofije* izlaže on hijerarhiju bića na čijem je vrhu Jedno koje on označuje i kao Sve-Jedno (*Un-omnia*). Ontologijska hijerarhija sadrži deset stupnjeva bića kako u okomitom tako i u vodoravnom smislu.³⁸

U *Pancosmiji* onda od izlaganja hijerarhije počela prelazi na prikaz vidljivog svijeta. Tu ponajprije izlaže o *počelima* tvarnoga svijeta – prostoru, svjetlosti, toplini i fluidu, da bi završio izlaganjem o elementima – vatri, zraku, vodi i zemlji.

Počelo koje prvo izlazi iz Očinske dubine prema Petriću je prostor, pa početak izlaganja u *Pancosmiji* pripada izlaganju o prostoru, pri čemu on iznosi neke radikalno nove postavke poput one o beskonačnosti prostora. Prvo što ispunjava prostor je svjetlost, i to ponajprije prvotna svjetlost, koja je bremenita svim bićima i koja kao bestjelesna, ali i kao tijelo može »<...> sa sobom u sve unositi, sa sjemenima svih stvari, toplinu potrebnu svim stvarima <...>«. ³⁹ Ta »prvodobna svjetlost nosi u sebi od Božjeg svjetla sjemena svih stvari«, ⁴⁰ odnosno zamatke (*primordia*) svih stvari. Te zamatke toplina koja proizlazi iz prvodobne svjetlosti unosi dalje u fluid i u tvarni svijet i iz njih se ondje oblikuju sve stvari.

Ono što je najvažnije u Petrićevu nauku o počelima jest da su ona sva i tjelesna i netjelesna. Kao tjelesna i netjelesna ona se prožimaju, pa nema striktnih granica između počela. Temeljna je Petrićeva teza da je svjetska tvar jedinstvena. Temelj (*elementum*) svega je ipak fluid koji ima mogućnost zgušnjavanja i

³⁷ Franciscus Patricius, *Nova de universis philosophia* / Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, Tomislav Ladan, Serafin Hrkać (prev.) (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979). *Nova sveopća filozofija* u daljnjem tekstu navodi se kao NSF.

³⁸ Petrić, NSF, *Panarchia* XI, 24.

³⁹ Petrić, NSF, *Pancosmia*, I, 63v.

⁴⁰ *Ibid.*, VII, 81.

razrjeđivanja. Zahvaljujući tom njegovu svojstvu razlikuju se dijelovi u okviru jedinstvene svjetske tvari.

Petrić navodi broj i poredak svjetova što proizlaze iz počela svega – Jednog i prvotnog uma. Prema tradiciji koju slijedi prvotni um (izvorišni um po Zoroastru) saznao je ponajprije empirej,⁴¹ sferu iznad eterskih nebesa u kojoj žive Bog i blaženi duhovi. Iz empireja proizlazi eterski svijet. Eter je zapravo nebo. Za razliku od empireja koji je sav oganj (*ignis*), nevidljivo gorenje u kojem nema zvijezda, eter posjeduje vidljive dijelove. To su zvijezde koje su po Petriću gorući fluid.

Bez obzira na to razlikovanje empireja (ognjenog svijeta) i eterskog svijeta (neba) Petrić tvrdi da su oni zapravo jedno i neprekidno tijelo. Isto vrijedi i za odnos etera i zraka. I zrak je neprekinut prema eteru i prodire sve do središta Zemlje, a onda i ostalih elemenata. Naime po Petriću, kako je rečeno, svjetska je tvar jedinstvena, ali se razlikuju njeni dijelovi i to prema gustoći odnosno rjetkoći.

U eterski predio svijeta Petrić smješta i zvijezde.

O zvijezdama

Zvijezde su po Petriću konačni dijelovi beskonačnog fluida, s tim da one predstavljaju gušći dio fluida, koji je tvar svih tijela. Svaka od njih svijetli vlastitim plamenom. Počelo njihova gibanja su duše. Svaka je naime zvijezda obdarena razumom, dušom i duhom.

Petrić se, kad govori o nebu i zvijezdama, suprotstavlja mnogim stavovima zvjezdoznanaca, napose svojih suvremenika pri čemu posebno kritizira stav prema kojem su zvijezde pričvršćene na sfere. No prije svega, on ustaje protiv Aristotelova nauka o petoj biti (*quinta essentia*) po kojem se nebeska regija bitno razlikuje od zemaljske.

Prema Petriću, zvijezde su plamenovi i »nemaju nikakve tvrdoće ni čvrstine«. ⁴² One su živa bića (*animalia*) i to božanska živa bića. Stalni poredak koji međusobno neprestano održavaju ima svoj uzrok u činjenici da su one obdarene dušom i razumom koji djeluje u skladu s kozmičkim umom. No onaj koji u krajnjoj liniji određuje te međusobne udaljenosti nebeskih tijela je Bog koji određuje zvijezdama broj i mjere i udaljenosti jedne od druge.

⁴¹ Tomislav Ladan *empyreum* prevodi kao »ognjeni svijet«, što je pomalo zbunjujuće s obzirom na to da je i jedan od elemenata oganj (*ignis*), koji doduše na nekim mjestima *Pancosmije* naziva i vatrom, npr. *Pancosmia* V, 77 gdje spominje vatru ognjenog svijeta.

⁴² Petrić, NSF, *Pancosmia*, XI, 89.

Tvorac svemu, pa tako i zvijezdama određuje navlastitu svrhu i svojstveni oblik po kojem se razlikuju od svega ostalog. Tako svaka od zvijezda obavlja svoju ulogu prema svojoj mjeri odnosno prema svrsi koju joj je odredio Bog. »A svakoj je zvijezdi utisnuo tako samosvojan oblik da on ne može biti zajednički nijednoj drugoj.«⁴³

Zvijezde sebe pokreću, a svojim kretanjem upravljaju i ostalim tijelima u nižem svijetu. Pritom valja napomenuti kako se i u *Pancosmiji* u nekoliko navrata poziva na Aristotela i njegovo djelo *Meteorologica*⁴⁴ i na stav da sve zemaljsko ima svoj uzrok u višem svijetu.

Petrić, govoreći o zvijezdama, navodi i neke njemu suvremene teorije o gibanju i položaju zvijezda. Spominje tako i Nikolu Kopernika, Baptistu Turniusa, Hieronima Fracastora i Tycha Brahea. »To su te, kako se nama čini, tlapnje zvjezdara, iznesene u sažetku«,⁴⁵ tako o njihovim teorijama zaključuje Petrić i dodaje: »Stoga će sve one prije biti lažne negoli sve istinite. Upravo kao što su sve čudovišne.«⁴⁶ Svim njihovim teorijama upućuje neke zamjerke, no najvažnija je ona da su držali kako su zvijezde pričvršćene o nebeske sfere.

Govoreći o gibanju zvijezda, Petrić razlikuje zvijezde stajačice koje orbitavaju u gornjem dijelu etera koji se naziva svodom (*firmamentum*) i prijedhodnice ili ophodnice tj. planete koje mijenjaju položaj. Kad govori o planetima, Petrić govori o njihovoj veličini, boji, o njihovu položaju, gibanju u odnosu na druge planete, dakle o posve fizičkim, osjetilima dohvatljivim svojstvima. Pritom ne isključuje i treći način njihova djelovanja, onaj pomoću sjemenja koji najčešće naziva utjecajima (*influssi*). Posebna poglavlja posvećuje Suncu i Mjesecu i njihovu utjecaju na zemaljske pojave. »Različitim gibanjima zvijezda – kao što prije kazasmo – kao da se u Sunce stječu sile i sjemenje stvari (semina rerum).«⁴⁷ Dakle, utjecaji svih zvijezda djeluju na niži svijet preko Sunca.

No Petrić ima u *Novoj sveopćoj* jedno posebno poglavlje posvećeno pitanju utjecaja zvijezda pod naslovom »Rade li zvijezde nešto«. To je dvadeset i prva knjiga *Pancosmije*. Tu se prije svega osvrće na nauk o zvijezdama Asiraca i Kaldejaca, napose na Zoroastra kao tumača zvijezda. Pritom govori ponajprije o kaldejskom zvezdoznanstvu kao znanosti ili vještini proricanja (*vel scientia vel ars predicendi*) te navodi neke dvojbe oko toga pitanja.

⁴³ Ibid., XV, 99v.

⁴⁴ Petrić, NSF, *Pancosmia*, XIV, 95v. i knjiga XXI, 114v. »Nužno je da ovaj svijet neprekinuto nastavlja gornja gibanja, tako da svaka njegova moć biva odande upravljana«.

⁴⁵ Ibid., XII, 91.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid., XXIX, 142v.

U vezi s tim navodi mišljenje novoplatoničara Plotina koji osporava većinu tvrdnji astrologa o djelovanju zvijezda. Tako osporava tvrdnju astrologa da zvijezde mogu u ljudskim tijelima uzrokovati dobro ili loše zdravlje, da mogu dušama nametati vrline ili mane. Glavni Plotinov argument protiv astrologa temelji se na stavu da su zvijezde božanska živa bića i uživaju vječno dobro. Oslanjajući se na Plotinovu kritiku, i sam Petrić zaključuje: »Zvijezdoznanci naučavaju i mnoge druge slične stvari koje odišu očitom ispraznošću i treba im ismijati i objašnjenja i podatke.«⁴⁸

Smiješno je, prema Petriću pridavati zvijezdama svojstva koja se tiču njihove naravi, pa tvrditi da su neki planeti zli, poput Saturna i Marsa, a neki dobri, poput Venere i Jupitera. Pa ipak, premda »On (Plotin) kaže da je sve to bezrazložno što se tiče utjecaja zvijezda i posljedica toga djelovanja. Ipak dopušta da one (ophodnice) mogu događaje naviještati. I to stoga jer su svi dijelovi svijeta međusobno povezani <...>.«⁴⁹

Petrić spominje još neke astrološke tvrdnje na koje se Plotin kritički osvrće, poput tvrdnje da u određenom odnosu koji se opisuje geometrijskim likovima zvijezde imaju određeno djelovanje. Slaže se i s negativnim stavom o astrologiji kao proricanju što su ga iznijeli Marsilio Ficino i Pico della Mirandola.⁵⁰

Zanimljivo je da se, kad govori o pridavanju određenih značajki planetima, a što spomenuti filozofi dovode u pitanje, ni jednom riječju ne osvrće na svoje tvrdnje izložene u ranim radovima u kojima je vrlo detaljno i opširno govorio o tim svojstvima planeta.

Iz svega što je u kritici astrologije rečeno u dvadeset i prvoj knjizi *Pan-cosmije* proizlazi da se Petrić djelomično slaže s tom kritikom (pri čemu naravno

⁴⁸ Ibid., XXI, 115.

⁴⁹ Ibid., XXI, 115v.

⁵⁰ Odnos Marsilija Ficina spram astrologije je kompleksan. U njega je naime prisutno kolebanje oko astrologije: on je ponekad osuđuje, poglavito kao vještinu predviđanja, a ipak, čitava je njegova korespondencija puna astroloških predviđanja. Njegovo u tekstu spomenuto djelo *De vita libri tres* puno je stavova prema kojima su sve pojave na Zemlji pod utjecajem neba. On navodi precizne upute o tome kako privući korisne utjecaje neba i izbjeći loše i to prakticiranje astrologije je u njega dobrim dijelom povezano i s teurgijom za koju predložke nalazi prije svega u novoplatoničara Jambliha i Prokla. U navedenom djelu uistinu nema prognoziranja prema zvijezdama u striktnom smislu, nema horoskopa, pa ipak i ovdje se radi o astrologiji, budući da on planetima, aspektima i znakovima zodijskih pridaje posve određeno značenje što ga imaju za pojave na Zemlji i napose za čovjeka. O razlici u pristupu i razumijevanju astrologije u Ficinu i Petrića vidi: Ivana Skuhala Karasman, »Petrićevo i Ficinovo razumijevanje utjecaja neba na zemaljsko«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 67–68 (2008), pp. 69–79. Kako je poznato Pico della Mirandola napisao je poznati spis *Disputationes adversus astrologiam divinatricem* objavljen 1496. u Bologni. To je jedna od najpoznatijih kritika astrologije kao predviđanja budućeg u renesansnoj filozofiji.

dovodi u pitanje i vlastite postavke izložene u ranim radovima), no ipak zajedno s kritičarima on dopušta da zvijezde djeluju. Štoviše, u daljnjem izlaganju on će podrobno opisati to djelovanje.

On prije svega želi proširiti istraživanje o utjecaju nebeskih tijela. »Ovo je općenitije i ne smije se ograničiti samo na ljude. Kao što su to učinila ova tri velika čovjeka (sc. Plotin, Pico i Ficino) ispitujući vode li zvijezde brigu o ljudima i šalju li njima nešto dobra ili zla.«⁵¹ Petrić postavlja pitanje šire pa pita: rade li zvijezde uopće nešto. Dakle, ne radi se samo o tome da se istraži djeluju li zvijezde na ljude. Njega zanima u čemu se sastoji njihovo djelovanje, dokle seže te na što sve one djeluju. To istražiti po njemu je posao filozofa koji su dužni istraživati uzroke stvari. No to prema Petriću nisu istražili ni veliki istraživači prirode – Platon i Aristotel, a ni mnogi stari filozofi, pa će on pokušati »nešto izvući iz razloženih činjenica«.

Sjemenje (semina)

I onda se opet Petrić vraća priči o nastanku svega i hijerarhiji bića navodeći kako su »oblici stvari preko biti, preko života, preko umova, preko izvorske duše izliveni u prostor od ideja, da *bi bili sjemenje* za postanak stvari.«⁵² To se sjemenje sljepljuje sa svjetlošću i toplinom, razlijeva se preko fluida i tako nastaju sva tijela i oblici svih tijela. »Potom preko svoga pratioca topline i preko fluida iz kojega snagom onog sjemena nastaju sva tijela i oblici svih tijela.«⁵³ Ta sjemena ispunjavaju najprije empirej – ognjeno nebo, a kako nema stroge granice između empireja i eterskog dijela, ona se izlijevaju i u eterski dio, u nebo. I zvijezde su, kao dijelovi neba, ispunjene tim sjemenima. Tako se jedna sila ideja izlijeva i u nebeski svijet i u sve niže svjetove. Sljedstveno svojstvima svake pojedine regije svijeta ta su sjemena u empireju i eterskom svijetu nevidljiva, bestjelesna, ali su ujedno i tjelesna jer se spuštaju i u tvarni svijet preko fluida. Ta su sjemena bestjelesna tijela (*incorpora corpora*) jer »<...> inače ne bi mogla postojati u bestjelesnim tijelima, svjetlu, toplini, fluidu.«⁵⁴

Na višim razinama, u idejama, bitima, životima, umovima sva sjemena su bila u svima, a u pojedinim zvijezdama su pojedina sjemena »tako da su sva sjemena u svim zvijezdama.«⁵⁵ Svakoj zvijezdi određena su *sjemena* jedne vrste. »Dakle po zvijezdama i po dijelovima neba između zvijezda razasuta su

⁵¹ Petrić, NSF, *Pancosmia*, XXI, 115v.

⁵² Ibid. Istaknula E. B. P.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid., XXI, 116.

⁵⁵ Ibid.

pojedina sjemena i jednoj zvijezdi određena sjemena jedne vrste.«⁵⁶ Zahvaljujući tome svaka zvijezda ima navlastito djelovanje.

Polazeći od tvrdnje da Sunce i čovjek rađaju čovjeka, Petrić pita zašto ne bi moglo rađati i druge vrste. Isto tako pita zašto to ne bi mogle činiti i druge zvijezde, pa spominje Saturna, Jupitera, Marsa, Veneru, Merkura.

Zvijezde prije svega djeluju na sebe same tako da svaka u sebi oplođuje svoja sjemena jer je, prema tvrdnjama pitagorejaca, svaka zvijezda jedan svijet. Ali zvijezde tim sjemenima djeluju i jedne na druge i to tako daleko koliko doseže njihovo svjetlo koje nosi sjemenske moći. No zvijezde djeluju i u savršenom skladu sa sveukupnošću. Zvijezde svoje svjetlo izljevaju na Sunce, koje je drugotna svjetlost, i preko njega i Mjeseca ono se izljevaju u tvarni svijet. Petrić zaključuje kako su »<...> i same zvijezde nebeski svjetovi, koji žive vlastitim duhom, dušom i umom, a žive i zajedničkim životom cijeloga svijeta po zajedničkom umu, duši i duhu«.⁵⁷

Ta sjemena što ih izljevaju zvijezde su vidljiva i nevidljiva. Iz vidljivih sjemena nastaju biljke i životinje, iz tajnih kamenje, rudače i druge stvari koje ljudi zbog njihovih neobičnih svojstava smatraju čudima (»vidimo da nastaju, a ne opažamo odakle«).⁵⁸ Ta se svojstva mogu objasniti samo djelovanjem tajnih i osebujnih sjemena (*occulta semina*) »koja nisu dostupna osjetilima«. I vidljiva sjemena sadrže ta nevidljiva i nalaze se u životnoj vlazi koja potječe od Mjeseca. Zvijezde dakle nižem svijetu posreduju ono što njima dolazi iz empireja, iz fluida, iz svjetla, od duše, od uma, od života, od biti, ali prije svega od ideja.

Djelovanja planeta koja ne prodiru u zemlju, naime ona pomoću svjetlosti i topline, pripisuje Petrić djelovanju duha (*spiritus*) planeta. On, »<...> probijajući se u dubinu sa sobom donosi sjemenje stvari«.⁵⁹

Petrić se napose osvrće na djelovanja Sunca i Mjeseca kojima posvećuje zasebna poglavlja *Pancosmije*.

Nakon svega iznijetog o djelovanju zvijezda koje se svodi na to da zvijezde nižem svijetu posreduju sjemena, valja sad izvidjeti što su zapravo sjemena za Petrića.

O tome najpreciznije govori u *Panarchiji* gdje izlaže hijerarhiju počela. Ondje izričito kaže:

»One jednoće (*unitates*) koje su u sebi samima ideje, u duhu su *ennoiai noerai*,

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid., XXI, 116v.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid., XIX, 110v.

razumni pojmovi (*conceptus intellectuales*). U duši to su razlozi (*rationes*); u prirodi: sjemeni: u tvari: oblici, koji ispunjavaju golema njedra svijeta«. ⁶⁰

Slično je to pojasnio i Marsilio Ficino u svom najznačajnijem djelu *Theologia Platonica* gdje govori o tome kako su ideje prisutne na nižim nivoima bića, ispod onog prvog inteligibilnog svijeta. U prirodi, koja je stvoriteljica svega zemaljskog (*terrae terrenorum procreatrix*) ideje su prisutne kao sjemeni (»In natura vero semina quaedam infima formarum ab ideis infusa; in materia denique umbras«). ⁶¹ Ideje su u sjemenima (*semina*) »rationes seminales«. Te su *rationes seminales* i u svjetskoj duši, a u materiji je toliko vrsta koliko je ideja u Božjem umu.

Svakako, sjemeni su po Petriću živa, imaju moći, plodna su i rađaju. Rađaju zoofite, biljke, kamenje, rude te rodove drugih bića. Ona su bestjelesna tijela »za stupanj niža od potpuno bestjelesnih ideja«. ⁶²

U četvrtoj knjizi *Panarchije* o sjemenima govori kao o načelima/počelima (*principia*), pokušavajući analogijom doći do određenja Jednog kao vrhovnog počela. »Od onih stvari koje se rađaju i nestaju postoje stanovita načela (*principia*) što su dostupna osjetilima. To jest: sjemenje bilo koje vrste – čovjeka, konja, vinove loze i ostalog. U tome sjemenu prvo je skriveno sve ono što će se poslije u rođenome očitovati <...>« i nastavlja: »U sjemenu bilo koje vrste nalaze se sve one stvari koje odatle poslije proizlaze i proizvedene se vani pojavljuju«. ⁶³

A u *Pancosmiji* opet o sjemenima kaže: »I koliko je u praliku ideja i jedinstava (*unitates*), toliko je odande i bivstvenih i životnih, i umskih i duševnih sila, ili, recimo uzroka ili sjemenja stvari, što je ispunilo sav tjelesni svijet, da bi se iz njih oblikovale, izgradile i održale duše, naravi, svojstva, oblici tijela.« ⁶⁴

Dakle, preko zvijezda ideje, uzroci svega »spuštaju« se u niži svijet sve do dubina oceana.

»Dakle, s pomoću Mjeseca i Sunca kao da se u more utiskuje gibanje zvijezda kako onih što kruže okolo svijeta neprestanim i jednakim gibanjem tako i onih što se kreću različitim i mnogovrsnim, kakvim se gibaju mora i oceani«. ⁶⁵

⁶⁰ Petrić, NSF, *Panarchia*, XII, 26v.

⁶¹ Marsilio Ficino, *Theologia platonica. De Immortalitate animorum*, navedeno prema izdanju Parisiis, 1559., apud Aegidium Gorbinum, Lib. XI, 174.

⁶² Petrić, NSF, *Pancosmia*, XXI, 116.

⁶³ Petrić, NSF, *Panarchia*, IV, 8.

⁶⁴ Petrić, NSF; *Pancosmia*, XXI, 116.

⁶⁵ Ibid., XXIX, 142v.

Ne možemo dakle, što se tiče nebeskih utjecaja, reći da Petrić u potpunosti napušta svoje stavove izložene u ranijim radovima o utjecaju planeta. Dok je ondje naglasak bio na utjecaju nebeskih tijela na duše i bio vezan primarno uz sudbinu duša i njihov silazak u tvarni svijet, u *Novoj sveopćoj filozofiji* Petrić potpuno mijenja perspektivu i zvijezde promatra s obzirom na njihovu ulogu u sveukupnosti. On dakle, ostaje pri stavu da one *djeluju* na zemaljsku regiju, svaka na svoj način prema svrsi koju joj je namijenio Bog, ali se ne upušta u precizniji opis toga njihova djelovanja.

Frane Petrić on Heavenly Influences

Summary

The text questions Petrić's views on celestial influences presented in the works of the early and mature phases of his activity. A comparative analysis of several works from the early phase, in which he deals mainly with humanistic topics such as love, beauty, poetry, history, etc. and the work from the mature phase in which he writes his most significant work, *Nova de universis philosophia* shows that his views regarding the mentioned topic in the works from those two phases differ. Our scopus in the text is to investigate what these differences consist of.

In works from the early phase, talking about the influences of heavenly bodies, Petrić is focused mainly on their effects on human souls. The question of these influences is closely related to the fate of the soul, to its "journey" within the ontological hierarchy, its "descent" from the higher regions of being into the material world. At the same time, Petrić precisely determines the specificity of the activity of each planet. His attitudes about the specific activity of the planet contain a lot of astrological elements. The activity of the planets is also closely related to the activity of the muses.

The analysis of the work of the mature phase, i.e. *Nova de universis philosophia*, shows that due to the fact that it is a comprehensive view of the universitas, the focus is on the observation of the position and role of heavenly bodies in universitas. This is where the activity of heavenly bodies within the hierarchy of beings is questioned, but without referring to their impact on the destinies of human souls.

It is quite clear that the foundations of Petrić's discussion of celestial influences in both early and mature works are ontological.

In the text special attention is paid to the twenty-first book of *Pancosmia*, in *Nova de universis philosophia*, in which Petrić considers the question of whether the stars are doing something. At the same time, he considers astrology/astronomy under dual vision: as a skill for predicting the future and as a consideration of the activity of the stars in universitas. In particular, he looks at the criticism of predictive astrology by some Neoplatonic authors, primarily Plotinus, Marsilio Ficino and Pico della Mirandola.

Although he rejects astrology as a skill of divination, like Plotinus Petrić does not rule out the possibility that, regarding the Neoplatonic attitude about the connection of all parts of the universe, one could predict the future according to the position of the heavenly bodies. However, he considers such activity to be vain. It is interesting that he does not mention, not even in a single word his views on the specific activity of the heavenly bodies in his early works.

Regardless of his critical attitude towards predictive astrology, Petrić by no means brings to the question the influences of heavenly bodies, which according to him are divine living beings. Moreover, he maintains that every planet and even stars have, thanks to the seeds that they convey to the lower world, certain specific impact on the material world. But in the *Nova de universis philosophia*, more precisely in *Pancosmia*, he does not go into details regarding their activity, but dwells on general statements about celestial influences.

Thus, writing about heavenly influences in the work of the mature phase, i.e. in the *Nova de universis philosophia*, he does not dispute what he claimed about these influences in the works from the early phase, he just approaches this topic from a completely different starting point and observes it from a different perspective.

Keywords: Franciscus Patricius/Frane Petrić, celestial influences, astrology, Renaissance philosophy

Literatura

- Banić-Pajnić, Erna, *Smisao i značenje Hermesove objave* (Zagreb: Globus, 1989).
- Banić-Pajnić, Erna, *Uloga Hermesu Trismegistu i Zoroastru pripisanih spisa u formiranju Petrićeve interpretacije Aristotelove filozofije*, u: Franciscus Patricius, *Discussionum peripateticarum tomus secundus (Liber I–IV)*, Erna Banić-Pajnić, Luka Boršić, Mihaela Girardi-Karšulin (prir.) (Zagreb: Institut za filozofiju, 2013), pp. XXI–XLV.
- Banić-Pajnić, Erna, »Marsilio Ficino and Franciscus Patricius on love«, u: *Francesco Patrizi. Philosopher of the Renaissance. Proceedings from The Centre for Renaissance Texts Conference [24–26 April 2014]*, Tomáš Nejeschleba, Paul Richard Blum (ur.) (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014), pp. 213–231.
- Dillon, John, *The Muses in the Platonic Academy*, The Afterlife of the Muses Conference, London, October 23–24, 2009.
- Ficino, Marsilio, *Platonic Theology*, Michael J. B. Allen i John Warden (prev.) (Cambridge, Massachussets – London: Harvard University Press, vol. I 2001, vol. II 2002, vol. III 2003).
- Ficino, Marsilio, *De vita libri tres* (Firenze: Antonio Miscomini, 1489).
- Hermetica: The Ancient Greek and Latin Writings Which Contain Religious or Philosophic Teachings Ascribed to Hermes Trismegistus*, vol. I–IV, Walter Scott (ur.) (Oxford: Clarendon Press, 1924 – 1936).

- Henry Cornelius Agrippa of Nettesheim, *Three Books of Occult Philosophy*, Donald Tyson (ur.) (St. Paul, Minnesota: Llewellyn Publications, 1997).
- Metesi Deronjić, Željka, »Frane Petrić's Influence on Annibale Romei's Understanding of Beauty and Love«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 46/2(92) (2020), pp. 245–285.
- Metesi Deronjić, Željka, *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2024).
- Le rime di messer Luca Contile divise in tre parti, con discorsi e argomenti di M. Francesco Petritio et M. Antonio Borghesi* (Venetia appresso f. Sansovino, 1560).
- Lettura sopra il sonetto del Petrarca La gola, e 'l sonno u: Di M. Francesco Patritio, La città felice. Del medesimo Dialogo dell'honore. Il Barignano. Del medesimo, Discorso della diversità de' furori poetici. Lettura sopra il sonetto del Petrarca La gola e 'l sonno, e l'ociose piume* (In Venetia per Giovanni Griffio, 1553).
- Patricius, Franciscus, *Mystica Aegyptiorum et Chaldaeorum a Platone voce tradita, ab Aristotele excerpta et conscripta philosophia, Ingens Thesaurus divinae Sapientiae, Zoroastris oracula CCCXX ex Platonis collecta, Hermes Trismegistus* (Ferrariae ex typographia Benedicti Mammarelli 1591). (U »Dodatku« *Nove sveopće filozofije*)
- Patrizi, Francesco, *L'amorosa filosofia*, John Charles Nelson (ur.) (Firenze: Felice le Monnier, 1963).
- Patrizi da Cherso, Francesco, *Lettere ed opuscoli inediti*, Danilo Aguzzi Barbagli (ur.) (Firenze: Istituto nazionale di studi di Rinascimento, 1975).
- Patritio, Francesco, *Il Delfino ovvero del Bacio u: Francesco Patrizi da Cherso, Lettere ed opuscoli inediti*, Danilo Aguzzi Barbagli (ur.) (Firenze: Istituto nazionale di studi sul Rinascimento, 1975), pp. 135–164.
- Patricius, Franciscus / Petrić, Frane, *Nova de universis philosophia / Nova sveopća filozofija*, Tomislav Ladan, Serafin Hrkać (prev.) (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979).
- Petrić, Frane, *Deset dijaloga o povijesti*, Krešimir Čvrljak (prev.) (Pula – Rijeka: Čakavski sabor, 1980).
- Pico della Mirandola, Giovanni, *Disputationes adversus astrologiam divinatricem*, Eugenio Garin (ur.) (Bologna – Firenze: Vallecchi, 1946, 1952).
- Platon, *Werke in 8 Bänden, griechisch und deutsch*, Gunther Eigler (ur.) (Darmstadt: WBG, 2001), 3. izdanje.
- Schiffler, Ljerka, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*, Karmen Mišlajić, Sanja Roić (prev.) (Zagreb: Institut za filozofiju, 2007).
- Schiffler, Ljerka, *Frane Petrić/Franciscus Patricius, Od škole mišljenja do slobode mišljenja* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2009).

- Skuhala Karasman, Ivana, »Petrićevo i Ficinovo razumijevanje utjecaja neba na zemaljsko«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 67–68 (2008), pp. 69–79.
- Stomatović, Slobodan, »Zašto je Platonu filozofija bila najveća muzika?«, *Filozofska istraživanja* 36/2 (2016), pp. 203–219.

